

La Terreta: natura, patrimoni i silenci on la Ribagorça i el Pallars s'abracen

Antigament, la Terreta era una de les denominacions que s'utilitzava per parlar de la Vall Mitjana de Noguera Ribagorçana, també coneguda com a Noguerola o Clotada d'Areny. És a dir es referien a la Terreta com una vall que des de la serra de Sant Gervàs anava pràcticament fins al Montsec, una vall partida entre les comarques del Pallars Jussà i la Ribagorça, entre Catalunya i Aragó, i que té el centre econòmic en la vila d'Areny de Noguera, a la Ribagorça.

Des de fa unes dècades, la Terreta s'utilitza per denominar els municipis de la vall del Noguera Ribagorçana de la zona catalana que des de 1970 pertanyen al terme municipal de Tremp: és a dir els antics ajuntaments de Sapeira i Espluga de Serra, i incorpora de vegades la zona de Castissent, que anteriorment depenia de Fígols de Tremp.

Des de 1860 aquests municipis a banda i banda del Noguera Ribagorça varen veure com, poc a poc, s'anaven despoblant; va augmentar aquest despoblament sobretot el 1950 i el 1960, cosa que va motivar aquesta incorporació a la capital comarcal situada al bell mig de la Conca de Tremp.

Carles Barrull i Perna (Centre d'Estudis Ribagorçans)

Àlex Francés i Pascual (Espai Integral de Natura Mas de Barreda)

Carles Pascual i Anmella (Associació Cultural de la Terreta)

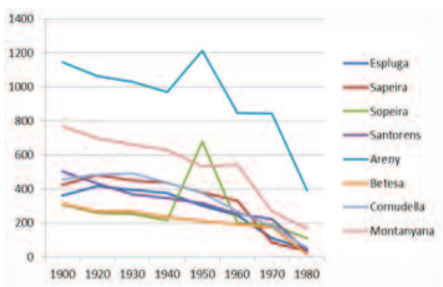
Mapes de la Terreta. Font: Alexis Sancho

L'antic ajuntament d'Espluga de Serra incloïa els pobles de l'enclavament de Raons, Trepadús i Casterner de les Olles, i la zona septentrional de la vall amb Llastarri, Miralles, Espluga de Serra, la Torre Tamúrcia, els Masos de Tamúrcia, Aulàs, el Castellet i Torogó.

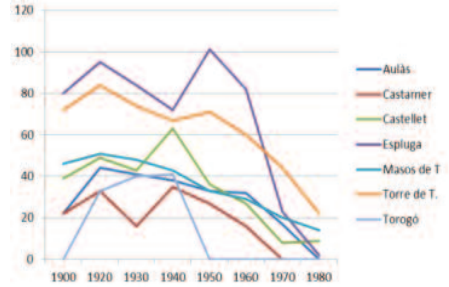
L'antic ajuntament de Sapeira estava format per la zona meridional, Sapeira, Aulàs, Orrit, el Pont d'Orrit, Espills, Esplugafreda i Tercui.

Aquesta despoblació massiva que es va produir sobretot a partir de la segona meitat del segle xx va deixar molts llogarets i masies abandonats, es i caient poc a poc quedant les es van perdre les festes i tradicions del poble, el patrimoni i els conreus, fins a quedar quasi tota aquesta vall abandonada.

Un altre fet curiós és la relació amb el veí poble d'Areny de Noguera. Almenys des de 1920 amb la despoblació és la gent d'Areny qui conrea les terres més properes al riu i a Orrit, conreu de terres i horts, i més tard, cap al 1970, granges, corrals i magatzems, una relació que ha augmentat els darrers anys. Per contra, la despoblació de la zona i el fet que hi passi una carretera internacional com la N-230, que de Lleida va a la Vall d'Aran, ha afavorit la creació d'un nou nucli de poblament a prop de la vila d'Areny, al voltant de la carretera: la benzinera, restaurants i cases del campament d'Areny, en referència a l'antic campament de l'Enher, són de gent de la Terreta, que han creat un nou municipi que administrativament depèn de la vila d'Areny, a la Ribagorça.

La despoblació per antics municipis a la Vall Mitjana de la Noguera Ribagorçana-la Terreta. Elaboració població

La despoblació a l'antic ajuntament d'Espluga de Serra. Elaboració població

Per contra, a l'abandonada Terreta, des de final de la dècada del 70 apareixen nous pobladors: el fenomen neorural, conegut popularment com a *hippies*, té a la Terreta la màxima expressió i continuïtat amb un repoblament, primer, a Espluga de Serra, Torogó i Esplugafreda (a la zona ribagorçana, Pallerol, Sant Martí del Sas, el Sas i Sobrecastell) i més endavant, als Masos de Tamúrcia i Aulàs.

L'augment d'habitants ha estat especialment significatiu a Espluga de Serra i més endavant a Aulàs, i el retorn o estiuieg d'antics pobladors a Sapeira, la Torre de Tamúrcia i Espluga de Serra. Malauradament, aquest augment de població des del 1980 fins a l'actualitat sols s'ha vist en els pobles abans esmentats, però ni la zona septentrional ni la meridional han vist aquesta recuperació. I és que les comunicacions a la Terreta i la llunyania amb l'ajuntament de Tremp són el gran problema de la Terreta, fins i tot al segle XXI: actualment, la majoria de vies estan sense asfaltar, sols la connexió cap a la Torre de Tamúrcia-Espluga de Serra i la d'Orrit (Pont d'Orrit) cap a Sapeira estan asfaltades i les pistes cap a Espills, Escarlà o Llastarri presenten un estat lamentable. u pont de la Terreta i la carretera fins la Torre de Tamúrcia ben arreglades el 2010, però la connexió entre Espluga de Serra i Sapeira i els accessos a Torogó, Aulàs, o les masies no, i per anar de la Terreta a Talarn i Tremp hi ha una petita pista per Esplugafreda; per anar a fer els tràmits a Tremp s'utilitza una hora d'anada i una hora de tornada, via N-230 per Areny i Pont de Montanyana i cap a Tremp. Des del 1992, els antics pobladors de la Terreta dels pobles de Sapeira, Espluga de Serra i la Torre de Tamúrcia varen crear una

trobada anual que cada primer mes d'agost reuneix els antics i els nous visitants i que, rotant entre aquests nuclis, organitzen cada segon dissabte d'agost la trobada anual, plena d'activitats a la tarda i la nit: jocs tradicionals, campionats de botifarra, missa, ball de tarda i nit, i sopar popular. Un dels organitzadors d'aquesta trobada és l'Associació de Veïns de Sapeira, creada el 1988 i que a més a més ha recuperat la festa major del poble, que celebren a mitjan agost amb tota una setmana d'activitats de lleure.

Des de principi del segle XXI, els diferents habitants d'Espluga de Serra, Aulàs, Torogó han recreat noves festes majors de pobles cap al novembre; també als Masos de Tamúrcia ho han fet al maig (aquesta recentment desapareguda). L'ajuntament ha començat a promocionar *La vall dels voltors*, a protegir zones naturals i espècies animals, i fins i tot ha creat a la Torre de Tamúrcia un Casal dels Voltors, o a col·laborar en la construcció de salons socials a Espluga de Serra o amb l'Associació de Veïns de Sapeira i el consorci de la Ribagorça Romànica, la rehabilitació de casa Sullà a Sapeira.

Festes d'Aulàs

L'assentament de població estable ha afavorit la creació d'una nova escola a Espluga de Serra (2006), ha consolidat associacions que s'han anat creant com Aulàs al Sol (2000), l'Associació de Veïns d'Aulàs (2002), l'Associació de Mares i Pares d'Alumnes del Col·legi d'Educació Infantil i Primària d'Espluga de Serra (2009), l'Associació Cultural de la Terreta (2010), l'Associació de Veïns i Amics de la Torre de Tamúrcia (2013), i Fem Terreta Associació pel Patrimoni de la Terreta

Imatges de la campanya "Salvem l'església d'Orrit" iniciada a les xarxes el 2014 per l'Associació Cultural de la Terreta

(2014), que els últims anys han ajudat a la rehabilitació i l'enllumenat de carrers i a organitzar activitats.

La parròquia amb els veïns han estat qui ha va construir a començament dels 60 la nova església de Sant Pere d'Orrit a l'actual nucli del Pont d'Orrit i més tard van construir una nova ermita de la Mir a tocar de pista per no perdre el romiatge del mes de maig a causa del difícil accés que tenia la tradicional ermita d'estil romànic. I més endavant han rehabilitat les esglésies de Sapeira, Espluga de Serra, la Torre de Tamúrcia i l'ermita de Sant Gervàs. Per contra, la resta d'esglésies de la vall, moltes d'estil romànic o de castells, van caient any rere any. És un patrimoni del mateix període i estil que aquell altre que, situat 20 quilòmetres més amunt del mapa, és arreglat anualment i és considerat patrimoni de la humanitat per la Unesco.

Des de 2010, l'Associació Cultural de la Terreta juntament amb el Centre d'Estudis Ribagorçans i l'Espai Integral de Natura Mas de Barreda i les associacions de veïns que organitzen les trobades organitzen unes jornades culturals el matí de la trobada: les jornades culturals *Coneix la Terreta*, en què diferents especialistes ofereixen conferències o presenten llibres, es fan concerts o es passen curtmetratges amb tan bona acollida entre la població que el 2015 s'ha augmentat a la nit de divendres.

Aquesta activitat és paral·lela al moviment que va sorgir a la Terreta a partir del 2010 amb el Dret a Decidir i la plataforma Lo Pallars Decideix, que va organitzar una consulta al Pallars i en què va aparèixer la plataforma La Terreta Decideix com un moviment específic que volia que la consulta del 10 d'abril fos no sols de

Catalunya sinó també per segregar-se de Tremp i formar un ajuntament propi. En la consulta del 10 d'abril varen votar 63 veïns, amb 60 que volien aquesta independència de Tremp. Des de llavors, sorgeix una de les consultes i els reclams de l'ajuntament de Tremp presidit llavors per Víctor Orrit a la Generalitat de Catalunya a buscar vies per aquesta segregació que legislativament es veu inviable, i s'han buscat noves vies com una EMD.

A mode de conclusió es pot destacar que en aquesta vall els processos demogràfics han anat molt parells: tant la zona aragonesa com la catalana han vist com molts pobles s'han abandonat, però aquest abandonament i deixadesa ha estat molt més intens a la zona de la Terreta. Tot i així, tot i tenir menys població i menys infraestructures que a la zona aragonesa, la repoblació d'aquests pobles i l'estiueig de molts dels antics pobladors han afavorit unes relacions a banda i banda, i un notable dinamisme cultural i associatiu extraordinari si tenim en compte les dimensions dels nuclis de població.

BIBLIOGRAFIA

- ALERT, Josep Àngel (2004) "La gestió vers el desenvolupament de la Terreta duta a terme per l'Ajuntament de Tremp". *Ripacurtia: La despoblació a la Ribagorça. Memòria, oblit i realitat*. Centre d'Estudis Ribagorçans, 2, p. 109-116.
- BARRULL PERNA, Carles (2003) "El descobriment d'una realitat a l'Aragó: identitat i conflicte a la Franja ribagorçana catalanoparlant a finals del segle XX". *Ripacurtia (Anuari del Centre d'Estudis Ribagorçans)*, 1, p. 103-132.
- (2006) "Autocomplaença, crítica i oblit en la gestió del patrimoni a la conca de la Noguera Ribagorçana". *Ibix (Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès 2004/2005)*, 4, Ripoll. p. 241-256.
- FOLCH MONCLÚS, Rafel (2008) "Els moviments neorurals als Pirineus". *Ibix (Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès 2006/2007)*, 6, Ripoll. p. 385-398.
- (2011) "El movimiento neorrural en el Prepirineo de Lleida: el caso de la Terreta". XII Congreso de Antropología: lugares, tiempos, memorias. La antropología ibérica en el siglo XXI, FAAEE (Federación de Asociaciones de Antropología del Estado Español), Lleó.
- SANCHO REYNOSO, Alexis (2008) "Territori i complexitat. Notes sobre les comunicacions viàries i el paisatge a la Terreta" *Ripacurtia*, núm. 6, Benavarrí: Centre d'Estudis Ribagorçans. p. 115-128.
- (2008) "La Terreta: síntesi territorial i transformació del paisatge". *Ripacurtia*, núm. 6, Benavarrí: Centre d'Estudis Ribagorçans. p. 191-192.
- (2011) *Canvi rural, transformació del paisatge i polítiques territorials a la Terreta (Ribagorça, Catalunya/Aragó)*. Barcelona: Universitat de Barcelona. [Tesi doctoral].
- (2012) "Paisatge i mirades a la Ribagorça menys coneguda: la progressiva construcció d'un indret marginal". *Ibix (Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès 2010/2011)*, 7, Ripoll. p. 343-365.
- TORT I DONADA, Joan (1991) "Notes sobre la Terreta i l'antic terme de Sapeira". *Collegats. Anuari del Centre d'Estudis del Pallars. Centre d'Estudis del Pallars: Garsineu, 1991*, 5, p. 445-457.
- (1998) *Viatge a la frontera de Ponent. Itinerari geogràfic i literari per la Noguera Ribagorçana*. Lleida: Pagès editors (Col·lecció Guimet, 27).
- TREMOSA I PALAU, Ramon (1991) *La demografia i l'economia a la Clotada d'Areny (1900-1980) (Un model per a interpretar l'evolució del Prepirineu)*. Saragossa: Mancomunidad de la Ribagorza Oriental- Diputación Provincial de Huesca.